

ОЛЕНА ВІКТОРІВНА ПІХУРЕЦЬ,

кандидат юридичних наук, доцент,
Харківський національний університет внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0001-7512-951X>,
e-mail: elena.pihurets@gmail.com;

АНДРІЙ ОЛЕКСАНДРОВИЧ ПІХУРЕЦЬ,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого;
e-mail: andrey.pikhurets@gmail.com

ДОКТРИНАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Зроблено спробу провести науково-теоретичний аналіз змісту права інтелектуальної власності. Розглянуто існуючі наукові підходи до визначення системи особистих немайнових прав і майнових (виключних) прав на результати інтелектуальної діяльності та прирівняні до них об'єкти. Визначено сутність системи особистих немайнових прав і майнових (виключних) прав на результати інтелектуальної діяльності та прирівняні до них об'єкти. Виявлено недоліки та прогалини в системі цивільно-правової охорони особистих немайнових і майнових (виключних) прав суб'єктів права інтелектуальної власності. Сформульовано перспективні напрями вдосконалення законодавства в цій сфері.

Ключові слова: результати інтелектуальної, творчої діяльності та прирівняні до них об'єкти, правоволоділець, особисті немайнові права, майнові права, виключні права.

Оригінальна стаття

Постановка проблеми

Одним з основних пріоритетів сучасної України є правове і соціально-економічне забезпечення розвитку науково-технічного прогресу та захисту прав на об'єкти права інтелектуальної власності. Жодна країна в сучасних умовах інноваційної економіки не може ефективно розвиватися, не маючи відповідного науково-технічного потенціалу. Більше того, в умовах глобалізації світових процесів науково-технічний потенціал набуває для кожної країни стратегічного значення.

Зростання ролі та значення об'єктів права інтелектуальної власності для науково-технічного прогресу, у свою чергу, зумовлює необхідність постійно оновлювати національне законодавство в цій сфері. Зазначимо, що законодавство України у сфері права інтелектуальної власності створювалося в умовах її незалежності, майже з чистого аркуша. До 1991 р. Україна власного законодавства в зазначеній сфері не мала. Хоча законодавство ще залишається недосконалим і містить окремі істотні недоліки, прогалини, суперечливі положення, термінологічні розбіжності, проте воно знаходиться в постійній динаміці. Останнім часом національне законодавство у сфері права інтелектуальної власності зазнало значних змін, особливо у сфері авторського та патентного права. Однак цього недостатньо, оскільки від

надійної та ефективної правової охорони права інтелектуальної власності залежить рівень соціально-економічного розвитку України і, відповідно, національна безпека.

Однією з основних складових інтелектуального законодавства України є положення щодо суб'єктивних прав правоволоділців результатів інтелектуальної, творчої діяльності та прирівняних до них об'єктів. Суб'єктивні права правоволоділців поділяються на дві правові можливості (правомочності), які, з одного боку, мають особистий характер і становлять особисте немайнове право, дозволяючи зберегти особистість творця (автора, винахідника) в тому вигляді, в якому вона втілена в його творі (результаті), а з іншого боку, мають майновий (економічний) характер і утворюють майнове (виключне) право, що дає змогу творцю (автору, винахіднику, іншому правоволоділцю) отримати економічну вигоду від використання об'єкта права інтелектуальної власності або розпорядження своїм правом на використання (уступати чи давати дозвіл) зазначеного об'єкта.

Однак оновлення та вдосконалення системи національного законодавства у сфері права інтелектуальної власності неодмінно стикатиметься з деякими методологічними проблемами, а саме вибору підходу до розуміння юридичної природи (сутності) цих прав

і концепції побудови системи правової охорони результатів інтелектуальної, творчої діяльності та прирівняних до них об'єктів. Відповідно, для вирішення зазначених питань потрібно використовувати сучасні наукові підходи.

Стан досліджень проблеми

Питання, пов'язані з визначенням змісту права інтелектуальної власності, в різних аспектах досліджувалися вітчизняними та зарубіжними науковцями, серед яких: Б. С. Антімонов, І. А. Блинець, Е. П. Гаврилов, В. А. Дозорцев, В. О. Калятін, О. А. Підопригора, О. О. Піленко, О. П. Сергєєв, В. І. Серебровський, К. А. Флейшиць, а також іноземні юристи Л. Бентлі, Р. Дюма, Д. Ліпчик, Б. Шерман. Однак необхідність окремого дослідження проблемних питань щодо визначення змісту права інтелектуальної власності не втрачає своєї актуальності донині.

Мета і завдання дослідження

Метою статті є науково-теоретичний аналіз змісту права інтелектуальної власності та розгляд існуючих наукових підходів до визначення системи особистих немайнових прав і майнових (виключних) прав на результати інтелектуальної діяльності та прирівняні до них об'єкти, а також віднайдення оптимального режиму охорони прав на результати інтелектуальної, творчої діяльності та прирівняні до них об'єкти. *Завданнями* статті є дослідження сутності і природи змісту права інтелектуальної власності та окремих його складових, на основі результатів дослідження проблем правової охорони особистих немайнових і майнових (виключних) прав виявити недоліки та прогалини в системі цивільно-правової охорони особистих немайнових і майнових (виключних) прав суб'єктів права інтелектуальної власності, дати їм відповідну оцінку та сформулювати напрями вдосконалення законодавства в цій сфері.

Наукова новизна дослідження

Дістало подальшого розвитку розуміння змісту права інтелектуальної власності з точки зору побудови оптимальної системи правової охорони результатів інтелектуальної, творчої діяльності та прирівняних до них об'єктів в контексті глобалізаційних світових процесів. Визначено сутність системи особистих немайнових прав і майнових (виключних) прав на результати інтелектуальної діяльності та прирівняні до них об'єкти. Обґрунтовано положення, що суб'єктивне право на результат інтелектуальної, творчої діяльності та

прирівняні до них об'єкти може бути або майновим (виключним), або особистим немайновим, але не тим і іншим одночасно. Відповідно, воно не може включати в себе одночасно і майнові, і немайнові правомочності.

Основу *методології* дослідження обраної проблеми становлять системний підхід, а також діалектичний, формально-логічний, структурно-функціональний та інші загальнонаукові методи дослідження і спеціально-юридичні методи – порівняльно-правовий і формально-юридичний. Основою дослідження є діалектичний метод пізнання правових явищ. Особисті немайнові і майнові відносини, що стосуються цивільно-правової охорони результатів інтелектуальної, творчої діяльності та прирівняних до них об'єктів, розглядаються як складова частина соціальних відносин. Ця обставина визначає й динаміку нормативного регулювання майнових відносин у зазначеній сфері, пошук і трансформацію правових засобів, спрямованих на створення надійної та ефективної системи правової охорони результатів інтелектуальної, творчої діяльності та прирівняних до них об'єктів.

Виклад основного матеріалу

У процесі рекодифікації цивільного законодавства, в тому числі норм Загальної частини кн. 4 ЦК України, варто визначитися з концептуальним розумінням правової природи майнових (виключних) та особистих немайнових прав на результати інтелектуальної, творчої діяльності та прирівняні до них об'єкти. Це стосується визначення особистих немайнових і майнових (виключних) прав, а також сутності їх змісту й унесення відповідних змін до положень як ЦК України, так і спеціальних законодавчих актів у сфері права інтелектуальної власності.

Право особи на результати інтелектуальної, творчої діяльності та прирівняні до них об'єкти як суб'єктивне право надає його володільцю певні юридично забезпечені можливості (правомочності). Традиційно суб'єктивне право складається з безлічі правомочностей не тільки майнового, а й немайнового, а точніше – особистого змісту. Зміст права інтелектуальної власності складають сукупність установлених правомочностей, що належать правоволодільцю. Так, наприклад, В. І. Серебровський визначав зміст авторського права як сукупність наданих автору прав (правомочностей), необхідних для охорони інтересів, що виникають у зв'язку зі створенням твору і використанням його суспільством [1, с. 94–95]. Відомо, що право інтелектуальної власності

має дуалістичний характер, тобто складається з особистих немайнових та майнових (виключних) прав. Законодавство України також визначає, що право інтелектуальної власності становлять особисті немайнові права інтелектуальної власності та (або) майнові права інтелектуальної власності, зміст яких щодо певних об'єктів права інтелектуальної власності визначається кодексом та іншим законодавством (ч. 2 ст. 418 ЦК України).

Отже, враховуючи законодавче розуміння змісту права інтелектуальної власності, суб'єктивне право на результати інтелектуальної, творчої діяльності та прирівняні до них об'єкти може бути або майновим (виключним), або особистим немайновим, але не тим і іншим одночасно. Відповідно, воно не може включати в себе одночасно і майнові, і немайнові правомочності. Фактично йдеться про різні майнові та немайнові права володільців (право авторства, право на ім'я, право на публічну демонстрацію тощо), а не про єдине право, що поєднує безліч різнорідних правомочностей.

До того ж слід відмітити існування ще й «моністичної теорії», представники якої заперечують поділ на особисті і майнові права, на їхню думку, вони нерозривно пов'язані [2, с. 132]. Такий підхід оснований на тому, що використання результатів інтелектуальної, творчої діяльності та прирівняних до них об'єктів як комплексу прав володільця спрямоване на задоволення його особистих і економічних інтересів. Так, В. І. Серебровський уважав, що всі надані автору правомочності тісно пов'язані одна з одною і кожна з них певною мірою здійснює і охороняє як особисті немайнові, так і майнові інтереси автора [1, с. 101–103, 107]. Виключними правами є суб'єктивні права, які забезпечують їхнім суб'єктам виключні правомочності на вчинення певних дій з одночасною заборонаю всім іншим особам без згоди суб'єктів цих прав учинення вказаних дій (позитивна та негативна (заборонна) сторони виключних прав) [1, с. 23–24].

Аналогічної точки зору дотримувалися Б. С. Антімонов і К. А. Флейшиць [3, с. 41–42, 57–61], М. В. Гордон [4, с. 77–78]. Так, на їхню думку, виключний характер прав автора впливає з того, що це право значною мірою пов'язане з особою автора і полягає в його невідчужуваності. У подальшому зазначену думку підтримав Е. П. Гаврилов [5, с. 22]. О. П. Сергєєв стверджував, що особисті немайнові та майнові права автора твору, в ... законодавстві і доктрині права інтелектуальної власності традиційно називаються виключними [6, с. 148].

Однак існує і протилежна думка. Так, Г. Ф. Шершеневич уважав, що виключне право ... не пов'язано з питанням про авторство духовного продукту і дуже легко відривається від особистості тієї людини, духовній творчості якої зобов'язаний своїм існуванням об'єкт права. Авторське право в руках видавця ... залишає особу творця зовсім осторонь [7]. У певних випадках окремі дії надають майнову вигоду особі, яка їх здійснює, якщо від учинення таких самих дій будуть усунені інші особи. Оскільки мета юридичного захисту полягає в тому, щоб надати визначеним особам виключної можливості вчинення певних дій із заборонаю всім іншим можливості копіювати, то ці права варто визнати виключними [8, с. 71–72]. О. О. Піленко при характеристиці змісту патентних прав наголошував, що такі права належать виключно патентоволодільцю. Тільки він може продавати, виготовляти чи застосовувати винахід. Економічне використання цього монополістичного становища може бути вчинено у двох формах: або винахідник працює сам, або він же за гроші знімає з третіх осіб покладену на них заборону, дозволяючи їм продавати чи застосовувати винахід [9, с. 445]. В. Д. Спасович [10], Я. А. Канторович [11, с. 2] також акцентували увагу на майновому характері виключних прав.

Отже, категорія виключних прав відома науці цивільного права вже досить давно, проте серед науковців немає єдиного розуміння їх сутності. У зв'язку з цим можна виділити три точки зору. Представники першої (О. С. Іоффе, І. А. Близнець, О. К. Юрченко) стверджують, що виключними можуть вважатися тільки особисті немайнові права, характерними властивостями яких є їх нерозривний зв'язок з особою, невідчужуваність, непередаваність, адже законодавство наділяє автора виключним правом у тому сенсі, що, крім випадків, зазначених у законі, використання твору без згоди автора не допускається [12, с. 51–52; 13, с. 190]. Відповідно до другої точки зору (О. П. Сергєєв [14, с. 192–193], І. В. Єрьоменко) до виключних прав належать як особисті немайнові, так і майнові права. Прихильники третьої точки зору (Г. Ф. Шершеневич, С. Н. Ландкоф [15], В. А. Дозорцев [16], Є. П. Гаврилов [5, с. 22], І. Е. Маміофа [17]) вважають, що виключними можуть бути тільки майнові права на об'єкти права інтелектуальної власності, тому що це прямо передбачено в чинному законодавстві як правомочність використання об'єкта. До того ж це право виключає можливість інших осіб використовувати охоронюваний об'єкт права інтелектуальної власності без

згоди правоволодільця [15, с. 70; 18, с. 230–231; 19, с. 129]. Тобто виключність права полягає не в його невідчужуваності, а в тому, що лише володільць цього права приймає рішення щодо здійснення своїх правомочностей на використання твору [20, с. 120].

Позиція останньої групи авторів ґрунтується на тому, що виключні права виникли як особлива група прав на нематеріальні результати інтелектуальної, творчої діяльності та прирівняні до них об'єкти для того, щоб забезпечити правовий механізм товарного обігу цих об'єктів. Через свою нематеріальність зазначені результати не здатні до участі в обігу самостійно на відміну від речей, тому в обігу беруть участь права на такі об'єкти, оскільки їх можна надати чи ними можна поступитися. До того ж закріплення за правоволодільцем лише абсолютного права в законодавстві є недостатнім для забезпечення його майнових інтересів. Саме тому має існувати така ознака майнового права на результат інтелектуальної, творчої діяльності та прирівняні до них об'єкти, як виключність, адже поняття абсолютного права означає тільки те, що такому праву кореспондує обов'язок невизначеного кола осіб («всіх інших») утриматися від порушення відповідного права. Особисті ж немайнові права не здатні до відчуження, не можуть забезпечити вищевказані функції, тому не є виключними.

Розуміння виключного права як права саме з майновим характером обумовлено його економічним змістом. Якщо виключне право – це легальна монополія, що забезпечує введення нематеріального об'єкта в цивільний обіг, то зміст його дійсно є майновим, оскільки саме сенс установа режиму виключного права полягає в можливості забезпечити правоволодільцю отримання доходу від використання результату його інтелектуальної, творчої діяльності та прирівняних до нього об'єктів, виключаючи при цьому третіх осіб. Тобто виключність права полягає в тому, що тільки правоволодільць може приймати рішення про вчинення відповідних дій щодо результату інтелектуальної, творчої діяльності та прирівняних до нього об'єктів, тоді як всі інші особи повинні не утримуватися від порушення прав на зазначені об'єкти, а в кожному конкретному випадку отримувати дозвіл від правоволодільця на використання результату інтелектуальної, творчої діяльності та прирівняних до нього об'єктів.

У зв'язку з цим Г. Ф. Шершеневич стверджував, що мета юридичного захисту полягає в наданні встановленим особам виключної

можливості здійснення певних дій із заборону всім іншим здійснювати аналогічні дії (заборона імітувати) [21, с. 333]. При цьому виключне право на результати творчої (інтелектуальної) діяльності розглядається як право з майновим характером. У свою чергу В. А. Дозорцев вважає, що особисті немайнові права належать до цивільного права взагалі не як об'єкти економічного обігу, в якому не беруть участь і не можуть брати участь за визначенням. Вони складають побічну, ... що має завданням забезпечити тільки їх захист деякими засобами цивільного права [20, с. 139]. Категорія виключних прав слугує меті тільки майнових відносин, забезпечує запуск об'єкта в економічний обіг, ніяких інших функцій не виконує. Зазначене знайшло відображення і в чинному законодавстві України.

Уперше на законодавчому рівні в 1928 р. у ст. 6 *bis* Бернської конвенції було визнано наявність окремого існування особистих немайнових прав автора. Основна мета введення особистих немайнових прав – забезпечити закріплення у свідомості суспільства зв'язку між особистістю автора і його твором. У статтях 8, 9, 11, 11 *bis*, 11 *ter* Бернської конвенції закріплено майнові права. Національне законодавство розділяє особисті немайнові права інтелектуальної власності та (або) майнові права інтелектуальної власності (ч. 2 ст. 418, статті 423, 424, 438, 440, 452, 463, 474, 487, 490, 495, 503, 506 ЦК України). Відповідний поділ було запроваджено у спеціальному законодавстві у сфері права інтелектуальної власності та підтримано більшістю вчених.

Відповідно до статей 423, 438 ЦК України особисті немайнові права можуть належати безпосередньо тільки творцеві. Вони не залежать від майнових прав і тісно пов'язані з особистістю автора, охороняються безстроково і не можуть передаватися іншим особам, за винятком випадків, установлених законом. Після смерті автора до спадкоємців переходять не самі особисті права померлого учасника, а право на їх охорону та захист, яке є безстроковим. Тобто у правонаступників (спадкоємців, інших осіб) виникає право захищати авторство на твір, протидіяти перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору, а також будь-якому іншому посяганню на твір, що може завдати шкоди честі та репутації автора (ст. 29 Закону України «Про авторське право і суміжні права»). Навпаки, майнові права можуть вільно переходити до інших осіб і мають терміновий характер (період їх дії обмежується строком життя автора та 70 роками після його смерті).

Отже, до виключних прав належать майнові права, здатні вільно переходити від одного суб'єкта до іншого. Цей висновок відповідає положенням міжнародного законодавства (наприклад, Бернській конвенції¹). При закріпленні немайнових прав у Бернській конвенції (ст. 6 *bis*) не використовується термін «виключні права», а в інших статтях, що регламентують майнові права, цей термін уже зустрічається. Цивільний кодекс України у статтях 424, 440, 452, 463, 474, 487, 490, 495, 503, 506 також визначає виключне право як майнове право особи. Так, наприклад, Закон України «Про авторське право і суміжні права» у ст. 1 визначає виключне право як майнове право особи, яка має щодо твору, виконання, постановки, передачі організації мовлення, фонограми авторське право і (або) суміжні права на використання цих об'єктів авторського права і (або) суміжних прав лише нею і на видачу лише цією особою дозволу або заборони їх використання іншим особам у межах строку, встановленого в зазначеному Законі.

Особисті немайнові авторські права не мають економічного змісту, не є обігоздатними, незважаючи на існування правової норми про відшкодування моральної шкоди внаслідок порушення особистих прав. До таких особистих прав належать всі ті правомочності автора, якими забезпечується захист його авторського імені, наукової, науково-технічної, літературної та художньої репутації, його духовної особистості [11, с. 357].

Відповідно до термінології кн. 4 ЦК України майнові права називаються виключними правами [22, с. 578, 609, 625], змістом яких є правомочності на здійснення уповноваженою особою дій виключно і незалежно від сторонніх осіб щодо використання результату інтелектуальної, творчої діяльності та прирівняних до нього об'єктів, що охороняється нормами права, і розпорядження ним (дозволяти використання), а також правомочність перешкоджати неправомірному використанню результату інтелектуальної, творчої діяльності та прирівняних до них об'єктів, у тому числі й забороняти таке використання, та інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом (статті 424, 440, 452, 463, 474, 487, 490, 495, 503, 506 ЦК України).

Сучасна юридична наука вже поставила і вирішила безліч питань, що стосуються хара-

ктеристики майнових прав у цілому, головним чином через необхідність обґрунтування їх обігоздатності. Так, Ю. Е. Туктаров, провівши теоретичне дослідження, виділив три самостійні ознаки майнових прав: а) наявність зв'язку з майном; б) безпосереднє економічне значення; в) обігоздатність [23, с. 136]. Немає сумніву в тому, що ознаки економічного значення та обігоздатності характеризують і виключні права. Норми чинного законодавства України усувають сумніви в обігоздатності виключних прав, про що свідчить термінологія норм кн. 4 ЦК України, де прямо закріплено правомочність розпорядження (дозволяти використання) виключним правом і деталізовано порядок його здійснення (статті 424, 440, 452, 463, 474, 487, 490, 495, 503, 506 ЦК). У зв'язку з цим ідея відчуження виключних прав послідовно втілюється в нормах чинного законодавства, цілком закономірно і з точки зору різноманіття об'єктів цивільно-правового обігу. Однак стосовно наявності зв'язку з майном зауважимо, що майно та результати інтелектуальної, творчої діяльності та прирівняні до них об'єкти є достатньо різними правовими категоріями. Перш за все результати інтелектуальної, творчої діяльності та прирівняні до них об'єкти є немайновими благами та необмеженими у просторі і, відповідно, можуть належати необмеженій кількості осіб. Отже, в цьому випадку можемо вести мову про зв'язок, який забезпечує допуск цих об'єктів у цивільний обіг. Без установлення виключного права на результати інтелектуальної, творчої діяльності та прирівняні до них об'єкти їх участь в обігу була б неможлива.

У межах визначення змісту суб'єктивного права на результати інтелектуальної, творчої діяльності та прирівняні до них об'єкти завжди виникатиме питання про сутність виключних правомочностей, що складають його зміст. Фактично всі висловлювання з цього приводу можна умовно розділити на дві групи. Прихильники першої теорії виділяють заборонну функцію виключного права (Е. П. Гаврилов [24], Я. А. Канторович [11], О. О. Піленко [9], О. С. Іоффе [12, с. 51–52], Ю. Л. Бошицький [25, с. 322]). Так, О. О. Піленко вважав, що суть виключного права полягає в забороні використовувати об'єкт іншим суб'єктам, а виключність у власному використанні є лише рефлекс (наслідок) цієї заборони. Використовувати свій результат інтелектуальної, творчої діяльності може кожен і без виключного права, суть останнього полягає в забезпеченні саме виключності використання, а вона забезпечується тільки заборonoю [9, с. 139].

¹ Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів : від 24.07.1971 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051 (дата звернення: 25.04.2021).

До другої групи належать прихильники теорії, яка розкриває зміст виключного права через позитивну правомочність використання (Г. Ф. Шершеневич [26], В. А. Дозорцев [20]). Правоволоділець може самостійно здійснити використання об'єкта виключного права, йому не потрібно забороняти використання третім особам, це прямо встановлено законодавством. Особи, які бажають використовувати відповідний об'єкт, повинні отримати дозвіл від правоволодільца. Так, В. А. Дозорцев уважав, що суб'єкту інтелектуального права не треба «забороняти» використання результату інтелектуальної діяльності третім особам. Це лише обмежувало б права такого суб'єкта і означало б, що він повинен установлювати таку заборону в кожному окремому випадку, якщо заборона в загальній формі встановлена законом. Ця система властива абсолютним правам і знайшла своє відображення у праві власності [20, с. 31].

Розуміння виключного права лише через правомочність заборони не відображає повноцінно природи результату інтелектуальної, творчої діяльності та прирівняних до нього об'єктів. Виключність – це не належність права тільки одній певній особі, а закріплення прав за особами, які визначені в законодавстві. Саме тому в науковій літературі і законодавстві знайшла відображення позитивна функція виключного права, яка полягає в можливості монопольного використання об'єкта правоволодільцем, санкціонованого державою на певний термін і на певній території. Виключне право не має містити такий елемент, як право на заборону іншим використовувати об'єкт права інтелектуальної власності, адже воно і так передбачає необхідність усіх звертатися до правоволодільца за дозволом щодо використання, тобто ця заборона змістовно вже входить у виключне право.

Прихильники теорії виключних прав розглядають виключні права як позитивні права, що включають в себе правомочності з використання і розпорядження об'єктом [27, с. 616; 20, с. 291]. Тут правова охорона результату інтелектуальної, творчої діяльності та прирівняних до нього об'єктів і означає заборону. Право використання полягає в можливості правоволодільца монопольно здійснювати дії з комерційної експлуатації об'єкта, що приносить майнову вигоду, і заборону всім третім особам здійснювати такі дії без згоди володільца цих прав. Надання правоволодільцем відповідного дозволу є схожим до права на розпорядження цим правом.

У реалізації правомочностей пасивного типу (правомочності використання) і актив-

ного типу (правомочності розпорядження) відбувається зіткнення інтересів правоволодільца з інтересами інших осіб. Характер об'єктів формує риси правомочностей, що відрізняються від класичної тріади правомочностей власника.

Інші особи, які не є володільцями прав, можуть використовувати результат інтелектуальної, творчої діяльності та прирівняні до нього об'єкти з дозволу правоволодільца (за винятком деяких обмежень і вилучень). Коли правоволоділець дозволяє іншим особам використовувати твір, він здійснює розпорядження своїм виключним правом, оскільки він або надає їм право на використання результату інтелектуальної діяльності та прирівняних до нього об'єктів у встановлених договором межах, або відступає (передає) їм своє виключне право в повному обсязі. Використання об'єкта спрямовано на реалізацію відповідних правомочностей, що становлять виключне право, тоді як розпорядження виключним правом спрямовано на введення цього права в цивільний обіг.

Правильність зазначених суджень підтверджує і Закон України «Про авторське право і суміжні права», де у ст. 1 визначено зміст виключного права як «можливість ... використання ... і видачі дозволу або заборони їх використання іншим особам ...». Отже, за законодавством правоволодільцю належить виключне право на використання результату інтелектуальної, творчої діяльності та прирівняних до нього об'єктів, а також можливість дозволяти або забороняти таке використання [28, с. 578, 609, 625]. Однак через таке закріплення законодавцем змісту виключного права стає незрозумілим, чи є право забороняти використання результату інтелектуальної, творчої діяльності та прирівняних до нього об'єктів лише однією з можливостей правоволодільца, тобто чи повинен автор сам заборонити використання цих об'єктів для третіх осіб, і тоді, в разі нездійснення зазначених дій, може будь-хто використовувати результат інтелектуальної, творчої діяльності та прирівняні до нього об'єкти чи ні. Законодавець у частинах 1 і 2 ст. 32 Закону України «Про авторське право і суміжні права» визначає, що автору й іншій особі, яка має авторське право, належить виключне право надавати іншим особам дозвіл на використання твору будь-яким одним або всіма відомими способами на підставі авторського договору. Використання твору будь-якою особою допускається виключно на основі авторського договору, за винятком випадків, передбачених статтями 21–25

Закона України «Про авторське право і суміжні права». Отже, заборона встановлена законодавством і додатково повідомляти про це будь-кому не потрібно, а правоволодільцю надається можливість дозволяти здійснення певних дій.

Таким чином, закріплене в законодавстві визначення виключних прав означає, що ніхто не має права без згоди правоволодільця результату інтелектуальної, творчої діяльності та прирівняних до нього об'єктів використовувати певними способами охоронюваний у такий спосіб об'єкт. Разом із тим сам правоволодільця може дозволити використання своїх виключних прав третім особам, тобто або в повному обсязі передати належні йому виключні права за договором про відступлення прав, або надати їх частково за ліцензійним договором. Зазначимо також, що виключність прав асоціюється з монополією їх володільця і часто характеризується як один із «легальних видів монополії».

Висновки

З'ясування відповідних і гнучких правових рішень у цій сфері, з одного боку, дасть можливість користувачам ефективно використовувати результати інтелектуальної, творчої діяльності та прирівняні до них об'єкти в сучасних технологічних умовах, а з іншого, – забезпечить правоволодільцям необхідний ступінь правової охорони та захисту їхніх прав на зазначені об'єкти від можливого порушення.

Враховуючи законодавче визначення права інтелектуальної власності, суб'єктивне право на результат інтелектуальної, творчої діяльності та прирівняні до них об'єкти може бути або майновим, або особистим немайно-

вим, але не тим і іншим одночасно. Відповідно, воно не може включати в себе одночасно і майнові, і немайнові правомочності. Правильніше говорити про декілька різних майнових і немайнових прав володільців (право авторства, право на ім'я, право на публічну демонстрацію тощо), а не про єдине право, що поєднує безліч різнорідних правомочностей.

У свою чергу, майнове право на результат інтелектуальної, творчої діяльності та прирівняні до нього об'єкти за своєю суттю є виключним правом. Розуміння виключного права як права саме з майновим характером обумовлено його економічним змістом. Виключність його полягає в тому, що тільки правоволодільця може приймати рішення про вчинення відповідних дій щодо результатів інтелектуальної, творчої діяльності та прирівняних до них об'єктів, тоді як всі інші особи повинні в кожному конкретному випадку отримувати дозвіл від правоволодільця на використання результату інтелектуальної, творчої діяльності та прирівняних до нього об'єктів.

Також зазначимо, що при формулюванні змін і доповнень до цивільного законодавства у зв'язку з майбутньою рекодифікацією слід урахувати юридичну природу і зміст права інтелектуальної власності й окремих його складових. При цьому основна увага має приділятися деталізації окремих правомочностей, що входять до змісту особистого немайнового та майнового (виключного) права на результати інтелектуальної, творчої діяльності та прирівняні до них об'єкти. Тільки за таких умов можливо знайти оптимальний режим правової охорони прав на результати інтелектуальної, творчої діяльності та прирівняні до них об'єкти.

Список бібліографічних посилань

1. Серебровский В. И. Вопросы советского авторского права. М. : Изд-во АН СССР, 1956. 283 с.
2. Липчик Д. Авторское право и смежные права. М. : Ладомир ; Изд-во ЮНЕСКО, 2002. 788 с.
3. Антимонов Б. С., Флейшиц Е. А. Авторское право. М. : Госюриздат, 1957. 278 с.
4. Гордон М. В. Советское авторское право. М. : Юрид. лит., 1955. 232 с.
5. Гаврилов Э. П. Авторское право. Издательские договоры. Авторский гонорар. М. : Юрид. лит., 1988. 176 с.
6. Сергеев А. П. Авторское право // Гражданское право : учебник : в 3 т. / под ред. А. П. Сергеева, Ю. К. Толстого. М. : Проспект, 2000. Т. 3. С. 145–151.
7. Шершеневич Г. Ф. Учебник русского гражданского права. Изд. 10-е. М. : Изд-во Бр. Башмаковых, 1912. 951 с.
8. Шершеневич Г. Ф. Авторское право на литературные произведения. Казань, 1891. 313 с.
9. Пиленко А. А. Право изобретателя. М. : Статут, 2001. 688 с.
10. Спасович В. Д. Вопрос о так называемой литературной собственности : сочинения. СПб., 1890. Т. 3. 374 с.
11. Канторович Я. А. Авторское право на литературные, музыкальные, художественные и фотографические произведения. Новый закон 20 марта 1911. СПб., 1911. 792 с.
12. Иоффе О. С. Советское гражданское право : курс лекций : в 3 т. Л. : Изд-во ЛГУ, 1965. Т. 3: Правоотношения, связанные с продуктами творческой деятельности. Семейное право. Наследственное право. 348 с.

13. Юрченко А. К. О природе авторского права // Проблемы гражданского права : сб. ст. / под ред. Ю. К. Толстого, А. К. Юрченко, Н. Д. Егорова. Л. : Изд-во ЛГУ, 1987. С. 178–190.
14. Сергеев А. П. Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации : учебник. М. : Проспект, 2005. 752 с.
15. Ландкоф С. Н. Основы советского изобретательского права. Киев, 1961. 86 с.
16. Дозорцев В. А. Охрана изобретений в СССР. М. : ЦНИИПИ, 1967. 128 с.
17. Мамиофа И. Э. Правовые вопросы изобретательства. Л. : Лениздат, 1968. 104 с.
18. Райгородский Н. А. Изобретательское право СССР. М. : Госюриздат, 1949. 272 с.
19. Мельник Є. Ф. Здійснення і охорона авторських прав на винахід. Київ : Наук. думка, 1967. 194 с.
20. Дозорцев В. А. Интеллектуальные права. Понятие. Система. Задачи кодификации : сб. статей / Исслед. центр частного права. М. : Статут, 2005. 416 с.
21. Шершеневич Г. Ф. Курс гражданского права. Тула : Автограф, 2001. 719 с.
22. Цивільний кодекс України. Постатейний коментар у двох частинах / відп. ред. А. С. Довгерт, Н. С. Кузнецова. Київ : Юстиніан, 2005. Ч. 1. 712 с.
23. Туктаров Ю. Е. Имущественные права как объекты гражданско-правового оборота. *Актуальные проблемы гражданского права*. 2003. Вып. 6. С. 101–136.
24. Гаврилов Э. П. О «столкновениях» исключительных прав. *Хозяйство и право*. 2010. № 10. С. 9–19.
25. Бошицький Ю. Л. Актуальні питання правотворення у сфері інтелектуальної власності // Держава і право у світлі сучасної правової думки : зб. наук. праць на пошану акад. Ю. С. Шемшученка / редкол.: О. Ф. Андрійко, В. П. Горбатенко (співголова), В. Н. Денисов та ін. Київ : Юрид. думка, 2010. С. 321–329.
26. Шершеневич Г. Ф. Курс торгового права : в 2 т. М. : Статут, 2003. Т. 2: Товар. Торговые сделки. 544 с.
27. Анненков К. Н. Система русского гражданского права : в 2 т. 2-е изд. СПб., 1900. Т. 2: Права вещные. 697 с.
28. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України : у 2 т. / відп. ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, В. В. Луця. Київ : Юрінком Інтер, 2005. Т. 1. 832 с.

Надійшла до редколегії 27.04.2021

ПИХУРЕЦ Е. В., ПИХУРЕЦ А. А. ДОКТРИНАЛЬНЫЕ ПОДХОДЫ К ОПРЕДЕЛЕНИЮ СОДЕРЖАНИЯ ПРАВА ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ

Сделана попытка провести научно-теоретический анализ содержания права интеллектуальной собственности. Рассмотрены существующие научные подходы к определению системы личных неимущественных прав и имущественных (исключительных) прав на результаты интеллектуальной, творческой деятельности и приравненные к ним объекты. Определена сущность системы личных неимущественных прав и имущественных (исключительных) прав на результаты интеллектуальной деятельности и приравненные к ним объекты. Выявлены недостатки и пробелы в системе гражданско-правовой охраны личных неимущественных и имущественных (исключительных) прав субъектов права интеллектуальной собственности. Сформулированы перспективные направления совершенствования законодательства в этой сфере.

Ключевые слова: результаты интеллектуальной деятельности и приравненные к ним объекты, правообладатель, личные неимущественные права, имущественные права, исключительные права, содержание, сущность.

PIKHURETS E. V., Pikhurets A. O. DOCTRINAL APPROACHES ON DETERMINING THE CONTENT OF INTELLECTUAL PROPERTY RIGHT

This article attempts to conduct a scientific and theoretical analysis of the content of intellectual property rights. The existing scientific approaches to determine the system of personal non-property rights and property (exclusive) rights to the results of intellectual activity and objects equated to them are studied. The essence of the system of personal non-property rights is determined.

Thus, the subjective right to the result of intellectual, creative activity and objects equated to them can be either property (exclusive) or personal non-property, but not both at the same time. Personal non-property rights can belong only to the creator (author). They do not depend on property rights and are closely related to the identity of the author (creator); are protected indefinitely and may not be transferred to other persons, except as provided by law. Personal non-property copyrights do not have economical content, are not negotiable, despite the existence

of a legal norm on compensation for non-pecuniary damage due to the violation of personal rights.

It is determined that the property right to the result of intellectual, creative activity and objects equated to them is an exclusive right in its essence. Its exclusivity is the fact that only the right holder may decide to take appropriate action on the results of intellectual, creative activities and objects equated to them, while all other persons must obtain permission in each case from the right holder to use the result of intellectual, creative activities and objects equated to it. Property (exclusive) rights can freely transferred to other persons and are urgent (the period of their validity is limited to the life of the author and 70 years after his death). Exclusive (property) rights are positive rights that include the right to use and dispose the object of intellectual property rights.

Deficiencies and gaps in the system of civil law protection of personal non-property and property (exclusive) rights of intellectual property rights have been identified. The authors have formulated perspective directions for improving the legislation in this area.

Key words: *results of intellectual, creative activity and objects equated to them, the right holder, personal non-property rights, property rights, exclusive rights, content, essence.*